

näkemyksiä sitä enemmän, mitä konkreettisempiin toimiin mennään.

Kirja toistaa Himasen aiemmista yhteyksistä (*Välittävä, kannustava ja luova Suomi*, 2004; *Kukoistuksen käsikirjoitus*, 2010) tuttuja teesejä. Himanen pyrkii olemaan suuri profeetta korostamalla intressien yhtenevyyttä, kansallista sopua ja muistuttamalla kerta toisen jälkeen, miten kilpailukykyvisio on mahdollinen, jos uuden diilin toisena puolena on ”vahvan hyvinvointiyhteiskunnan lu-

paus työntekijän hyvinvoinnin turvasta sekä osaamisen kehittämisen tukemisesta”.

Kaiken kaikkiaan kirjan sanoma edustaa yllättävän konventionaalista (yhteiskunta)politiikkaa. Radikaaleja ekologisia tai sosiaalipoliittisia avauksia on turha etsiä. Tässä mielessä se sopii liki hallitukselle kuin hallitukselle. Toisaalta siinä tuskin on mitään sellaista, mitä hallitukset, ministeriöt, sektorij- ja muut tutkimuslaitokset eivät olisi jo moneen otteeseen selvittäneet, laskeneet ja yrittä-

neet panna toimeen. Yllättävää on myös se, miten nationalistinen visioitu pelastusohjelma on maailmassa, jossa taloudellisten ja ekologisten kriisien ratkaisu vaatii niin eurooppalaisia kuin globaalia politiikkaa ja koordinaatiota. Voi kysyä, riittääkö hallituksen panostuksen vastineeksi näkemys, että ihan-teellisesti hyvinvoinnin, talouden ja ekologinen kestävyys sekä arvokas elämä muodostavat hyvän kehän.

Syntymäjärjestys sisältä ja ulkoa

MATTI VIRTANEN

Linda Blairin kirja on fiksu, analyyttinen ja maanläheinen kirja teemasta, joka koskee meitä kaikkia: syntymäjärjestyksen merkityksestä luonteen kehitykselle. USA:ssa lapsuutensa viettäneellä, mutta aikuiselämänsä Englannissa eläneellä Blairilla on 30 vuoden kokemus paitsi psykologisesta tutkimuksesta myös kliinisestä potilastyöstä, kognitiivisena terapeutina olost. Blair havainnollistaakin kirjassa teesejään useilla tapauksertomuksilla.

Varsinkin USA:ssa on tehty suuri määrä persoonallisuustesteihin perustuvia tutkimuksia, joissa on pyritty löytämään eroja eri sisarusasemissa kasvaneiden ihmisten luonteen laadussa. Kovin selkeitä ja yhdenmukaisia tuloksia ei ole saatu – mitä Blair ei ihmettele. Näiden tutkimusten piiloon jäävä ennakkoletus useimmitten on, että syntymäjärjestys olisi ainoa tai ai-

nakin tärkein persoonallisuutta muovaava tekijä. Blair lähtee siitä, että sisarusasema on vain yksi palanen siinä palapelissä, josta ihminen koostuu. Siksi on yritettävä saada esiin syntymäjärjestyksen *suhteellinen* merkitys.

Syntymäjärjestyksen vaikutavuuden perusta on se objektiivinen positio, mihin sattuu syntymään. Blair erottaa neljä peruspositiota: esikoinen, keskimäinen, kuopus ja ainokainen, joita kirjan alkuosa käy läpi.

Ensimmäisen lapsen syntymä on vanhemmille mullistava kokemus. Esikoisesta tulee vanhempien elämän uusi keskipiste, joka yleensä saa runsaasti huomiota ja hellyyttä – mutta kokea myös epävarmuutta, sillä vanhemmat ovat roolissaan ensikertalaisia. Esikoinen puolestaan aloittaa elämänsä aikuisuuden seurassa, oppii ojentautumaan heihin ja heidän toiveisiinsa päin. Jos perheeseen syn-

Linda Blair
Esikoinen, keskimäinen
vai kuopus? Miten syntymä-
järjestys ohjaa elämää
Minerva, 2012

tyy muita lapsia, esikoiselle siirtyy vuosien myötä koko ajan enemmän vastuuta nuorempien hoitamisesta. Niinpä esikoinen asema tuottaa Blairin mukaan taipumusta miellyttää erityisesti vanhempia auktoriteettiasemassa olevia ihmisiä, halua noudattaa sääntöjä ja omaksua vakiintuneita käsityksiä, menestyä opinnoissaan, olla (yli) korostetun vastuuntuntoinen, asettaa tavoitteensa korkealle, tuntea syyllisyyttä epäonnistumisistaan ja murehtia niitä. Aikuisena esikoiset nousevat muita todennäköisemmin johtaviin tai vastuullisiin tehtäviin.

Keskimäinen asema tuottaa yhteistyökykyisiä diplo-

maatteja. Kun perheen toinen lapsi syntyy, esikoinen menettää puoli valtakuntaa, mistä seuraa mustasukkaisuutta ja konflikteja, joissa nuoremmalla on pienempänä ja heikompana opittava luovimaan ja tulemaan isomman kanssa toimeen. Ja kun kolmas syntyy, hyökkäys tulee selustasta ja keskimmäisen on opittava elämään myös pienemmän ja heikomman kanssa. Niinpä seurauksena Blairin mukaan yleensä on, että keskimäinen on sosiaalisesti taitava ja osaa ratkoa riitoja sekä ylös- että alaspäin. Toisaalta hän on altis muiden mielipiteille, arvioi kykyjään realistisesti, muttei välttämättä tiedä selkeästi, mitä itse haluaa elämälleen, haluaa taistella vähäosaisten puolesta, muttei helposti pyydä apua omassa ahdingossaan. Aikuisena keskimäinen menestyy parhaiten erilaisissa sovitteilykykyä tai myyntitaitoa vaativissa ammateissa ja erityisesti hoiva-aloilla.

Kuopus taas joutuu elämään alkutaipaleensa asemassa, jossa hän on aina se pienin, heikoin ja kokemattomin. Koska voimalla ei pärjää, kuopuksen strategiaa ovat viehätysvoima, viekaus ja nokkeluus. Monilapsisen perheen kuopuksen vanhemmat ovat jo kokeneita kasvatuksen veteraaneja, ja he tietävät jo hyvin, millaiseen käytökseen on kiinnitettävä huomiota ja mitä voidaan katsoa läpi sormien. Kuopuksia on myös vähemmän aikaa valvoa ja pitää järjestyksessä kuin vanhempia siskoja ja veljiä. Monet sanovatkin Blairin mukaan kadehtineensa nuorinta sisarustaan juuri tästä syystä: kuopus tuntui saaneen paljon enemmän anteeksi kuin muut. Kuopuksia Blair luonnehtii näin: ajattelee luo-

vasti ja kekseliäästi, valitsee mieluummin oman tiensä kuin hyväksyy vakiintuneet käsitykset, kapinoi auktoriteetteja vastaan, haluaa olla pidetty ja huomion keskipisteenä, mutta on toisaalta ujo ja kärsii usein heikosta itsetunnosta ja epäilee omia kykyjään. Aikuisena kuopus viihtyy ammasteissa, joissa voi toimia omaan tahtiinsa ja toteuttaa ja kehittää omia ideoitaan.

Kaikki yllä pelkistetyt todennäköisyydet ovat Blairin mukaan vain tendenssejä, jotka kasvavat siitä objektiivisesta asemasta perherakenteesta, johon ihminen syntyy. Näitä tendenssejä sitten muuntavat tai taittavat monet muut tekijät, joita Blair kirjan jälkiosassa kuvaa: lasten ikäerot, lasten sukupuolijakauma, vanhempien elämäntilanne, sisarusten käyttäytyminen, muutokset perheen kokoonpanossa ja muut tärkeät ihmissuhteet. Näin Blair tulee osoittaneeksi, miten tutkimus voisi tästä edetä: sisarusaseman suhteellista merkitystä luonteen kehityksessä voi tarkentaa vakioiden avulla muita tekijöitä.

Mutta ehkä kiintoisimman avauksen Blair tekee analysoimalla ainokaisen asemaa. Useimmat tutkimukset ajattelevat, että syntymäjärjestyksen vaikutus on perheen sisäisiin positiioihin perustuva universaali systeemi, jonka vaikutusta vain perherakenteen muut ominaisuudet säätelevät. Näin myös Blairin kirja pääosin kulkee.

Ainoita lapsia koskevan luvun Blair aloittaa kuitenkin historiallisella näkökulmalla. Entisäikoina eli ennen ehkäisyvälineitä oli epätavallista, kummallista ja joissakin yhteisöissä jopa tuomittavaa, jos pariskunnalla oli vain yksi lapsi. Monilapsisuus oli normi. Ainokaisiin liitettiin

monia kielteisiä ominaisuuksia. Heitä pidettiin erakkoina, kyvyttöminä viihtymään samanikäisten keskuudessa, yksinäisinä ja väärinymmärrettyinä. Nykyajan perheissä vain yksi lapsi merkitsee yleensä tietoista valintaa eikä sitä, etteikö useampia olisi voinut saada. Päivähoito ja koululaitos sosiaalistavat nykyisin ainokaisia siinä kuin muitakin lapsia. Ja kun yhä useammassa perheessä on nykyisin vain yksi lapsi, ainokaisuus on kulttuurisesti normalisoitunut. Blair katsookin, että ainokaisen asema nyky-yhteiskunnassa on tavallaan ”hedelmällisin”. Ainoa lapsi on yhtä aikaa sekä esikoinen että kuopus, ja Blairin mukaan ainokaisissa yhdistyvät usein kummankin position hyvät, mutta osin myös huonot puolet: ainokainen luottaa itseensä, menestyy hyvin opinnoissaan, on vastuuntuntoinen, on luova ja kekseliäs – mutta vierastaa helposti omanikäisiään, on usein perfektionisti ja kestää huonosti epäjärjestyä.

Olennaista tässä Blairin ainokais-kohdassa on kuitenkin katseen suunnan vaihdos. Syntymäjärjestys ei vaikuta vain perheen sisästä käsin, vaan historiallinen kehitys vaikuttaa ulkoa käsin itse positiioihin ja niiden suhteelliseen merkitykseen. Blair tulee heittäneeksi ohimennen seuraavan kommentin, joka edelleen laventaa näkökulmaa: ”Tämäkin on yksi esimerkki siitä, kuinka tiettyjen ominaisuuksien yhdistäminen tiettyihin sisarusasemiin heijastelee kunkin aikakauden käsityksiä. Tässäkin tapauksessa negatiivinen asennoituminen on johtunut enemmän yleisestä mielipiteestä ja uskomuksista kuin ainoan lapsen asemaan tosiasiasa liittävistä tekijöistä.”